

ВОЛОДИМИР ГАВРИЛОВИЧ СОБКО (до 70-річчя від дня народження)

26 червня виповнилося 70 років відомому ботаніку, доктору біологічних наук, головному науковому співробітнику відділу природної флори Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України, лауреату Державної премії України Володимирі Гавриловичу Собку.

В.Г. Собко народився у 1931 р. у с. Лукашівка Чернобаївського району Черкаської області. Після закінчення семирічки восени 1948 р. вступив до Золотоніського педучилища. Потім була служба в армії, Канівське педучилище, після закінчення якого Володимир Гаврилович працював шкільним учителем у Рівненській області. У 1957–1960 роках навчався на агрономічному факультеті Уманського сільськогосподарського інституту, по закінченні якого працював учителем біології у школах Черкаської та Київської областей.

У 1966 р. вступив до аспірантури Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. В аспірантурі В.Г. Собко досліджував флору гранітних відслонень Придніпровської височини. У 1973 р. захистив кандидатську дисертацію.

Уже з молодих років Володимир Гаврилович виявив себе глибоким, талановитим

В.Г. Собко

дослідником. Ним вперше виявлено і описано п'ять нових для науки і шість нових для флори України рідкісних видів рослин, зокрема вузьколокальний палеоендем — вишню Клокова, занесений до Червоної книги України. Один з нових видів, а саме — юриненю Олени, він назвав на честь доктора біологічних наук Олени Дмитрівни Вісюліної, яка відіграла помітну роль у форму-

ванні його як науковця. За результатами порівняльно-кількісного аналізу ученим було доведено, що флори гранітних відслонень Придніпровської і Приазовської височин мали в минулому спільний шлях розвитку, порушений внаслідок руйнування гірської країни, що базувалась колись на Українському кристалічному щиті, зміни русла р. Дніпро та трансгресій третинних морів. Але незважаючи на це, досі збереглися їхні генетичні зв'язки з флорами Криму і Кавказу.

Починаючи з 1969 р. життя Володимира Гавриловича тісно пов'язане з Центральним республіканським ботанічним садом АН УРСР (нині — Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України). Усі ці роки він є беззмінним куратором унікальної ділянки "Рідкісні рослини флори України", на якій проведено дослідження онтогенезу близько 200 переважно вузькоендемічних та реліктових видів рослин. Він запропонував три нові методи розмноження рідкісних рослин: ризореституційний, ксерокалюсний та сціогіемальний. Перший базується на властивості рослин виділяти специфічні речовини для загоювання ран та на відновленні (реституції) окремих втрачених органів і успішно використовується при вегетативному розмноженні бульбових орхідей Голарктики. В основу другого способу розмноження покладено здатність калюсу краще формуватися у повітряно-сухому просторі, ніж у насиченому водними парами чи водою. Він застосовується для рослин, які не можна розмножувати традиційними вегетативними методами. Сціогіемальний спосіб базується на тому, що релікти, зокрема тис ягідний, не втратили свої тропікогенні властивості і можуть формувати кореневу систему взимку і за відсутності світла.

В.Г. Собко розробив методики визначення коефіцієнта внутрішньовидової пластичності ювенільних особин інтродукованих видів рослин і відносного та абсолютного

адаптаційних потенціалів інтродуцентів. Він довів, що в умовах культури, як правило, спостерігається інтенсифікація соми інтродуцентів (збільшуються розміри органів, кількість метамерів, плодів і насіння), завдяки чому зменшується календарний вік рослин. У нових умовах рослина змушена використовувати весь свій "аварійний" запас адаптацій, і таким чином вона розкриває свій біологічний потенціал. Обґрунтовано явище, яке отримало назву "модус інтродукованих рослин", суть якого полягає в тому, що в екстремальних природних умовах рослинам доводиться формувати специфічні органи, які в оптимальних умовах культури частково або повністю елімінують. Установлено, що насіння рідкісних видів рослин, що поселяються на рухомих субстратах (осипи, пісок), крутих скелях та гранітних відслоненнях, не має органічного стану спокою і проростає відразу після дисемінації за умови наявності вологи в ґрунті.

В.Г. Собко на двох реліктових видах флори гранітних відслонень Південного Бугу і на двох видах лучних орхідей довів можливість відновлення деструктивних популяцій до рівня нормальних шляхом отримання в умовах культури великої кількості насіння зникаючих видів і висівання його в межах природного ареалу.

У 1993 р. В.Г. Собко захистив докторську дисертацію на тему "Інтродукція рідкісних і зникаючих видів рослин у зв'язку з їх охороною". За результатами багаторічних досліджень опубліковано монографію "Рідкісні рослини флори України в культурі" (1996). У науковому доробку Володимира Гавриловича понад 160 праць, серед яких 12 монографій.

Велику увагу вчений приділяє популяризації ботанічних знань серед населення, публікуючи науково-популярні нотатки в періодичній пресі. Він опублікував також кілька книг, присвячених охороні природи, серед них "Стежинами Червоної книги"

(1993) та "Береза дніпровська у степах херсонських" (2001). За пропаганду ботанічних знань серед населення В.Г. Собка нагороджено медаллю "За активну роботу" товариства "Знання", срібною та двома бронзовими медалями ВДНГ, медаллю "В пам'ять 1500-ліття Києва" та грамотою ЮНЕСКО. У 1989 р. за працю "Лікарські рослини: енциклопедичний словник" В.Г. Собку разом з групою науковців ЦБС АН України присуджено Державну премію.

Багато зусиль віддає Володимир Гаврилович підготовці і вихованню молодих спеціалістів у галузі систематики, флористики, фітосозології та інтродукції рослин. Під його керівництвом успішно захищено п'ять

кандидатських дисертацій, отримують консультації три претенденти на здобуття вченого ступеня доктора біологічних наук.

З 1972 по 1998 рік В.Г. Собко очолював Комісію Ради ботанічних садів України з охорони рідкісних рослин, а з 1998 р. і понині — Комісію "Теорії і методи інтродукції рослин". Він є членом Спеціалізованої ради із захисту кандидатських дисертацій, редколегії журналу "Інтродукція рослин".

Свій ювілей Володимир Гаврилович зустрічає сповнений творчих сил і наукових задумів. Наукова громадськість щиро поздоровляє ювіляра, зичить йому міцного здоров'я, творчої наснаги і нових звершень на ботанічній ниві.